

15-16 HAZİRAN EYLEMİ

Yeni Harman Dergisi, Haziran 2009

Yıldırım Koç

1) 27 Mayıs'tan 12 Mart'a dek uzanan süreçte işçi sınıfının maddi koşulları, örgütlenme ve bilinç düzeyi ne yönde gelişti? 15- 16 Haziran'a nasıl gelindi?

Y.Koç: Bu dönem, kapitalizmin Altın Çağı'ydı; sürekli ekonomik büyüme, düşük oranlı işsizlik ve Soğuk Savaş yıllarıydı. Ayrıca, bu yıllarda Federal Almanya'nın işgücü açığını kapamak için yaklaşık 1 milyon kişi, çalışmak üzere yurtdışına gitti. Bu da, işgücü piyasasını rahatlatmış, ücretlerin yükselme eğilimini güçlendirdi.

Bu dönemde ithal ikameci sanayileşmeye bağlı olarak, ücretlilerin sayısı arttı. Ancak ücretlilerin önemli bir bölümü tam mülksüzleşmiş değildi. Köyün itmesinden çok, kentin çekmesi sonucu kente göçen, köyde toprak mülkiyetiyle bağları bir ölçüde süren, kafaları yarı köylü insanlardı.

Kamu kesiminde toplu sözleşmelerle ücretler hızla yükseldi, sendikalaşma oranı hızla arttı. Memur statüsünde istihdam edilenlerin aylıklarında ise 1970 yılında personel reformu ile önemli artışlar sağlandı. Özel sektörde de bir sendikalaşma eğilimi görüldü. Özel sektör işçilerinin ücretleri de yükseldi.

Kamu sektörü işçileri bu dönem genellikle sessizdi. 1965 yılında memur sendikaları kuruldu. Özellikle Türkiye Öğretmenler Sendikası anti-emperyalist tavrıyla geniş bir kitleyi etkiledi. Ayrıca, 1969 yılında gerçekleştirilen Büyük Öğretmen Boykotu da gerçekte işçi sınıfımızın ilk genel grevidir.

Özel sektör işçileri ise ücretlerini (kamu kesimindekilere özenerek) arttırmaya çalışırken, sınıf mücadelesine zorlandı; TÜRK-İŞ'in kamu kesiminde işe yarayan uzlaşmacı tavrı, özel sektör işyerlerinde yetersiz kaldı ve sınıf mücadelesini temel alan yeni arayışlar gündeme geldi.

27 Mayıs'tan ve özellikle 1961 yılında sendikacılar tarafından kurulan Türkiye İşçi Partisi'nin 1962 yılı Şubat ayında Mehmet Ali Aybar, Behice Boran, Sadun Aren ve Nihat Sargın'ın yönetimine devredilmesinden sonra işçi sınıfımız sosyalist hareketle daha yakın bağlar kurdu. 1962 yılında TİP'in yönetimine gelen bu kişiler, Türkiye Komünist Partisi'nin önemli üyeleri idi. TİP'in 1965 genel seçimlerindeki başarısı ve işçi sınıfı içindeki çalışmaları, 1967 yılında Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun doğmasında etkili oldu.

1968-1970 döneminin belirgin özelliği ise işyeri işgalleriydi. 1968 yılında İstanbul Üniversitesi'nde başlayan işgaller, birkaç hafta sonra işyeri işgallerini de tetikledi. 1968-1970 dönemi işgalleri ve işçi sınıfımızın İstanbul-İzmit bölgesinde özel sektörde çalışan kesimlerinin militanlaşma eğilimi, hakım sınıflar ve TÜRK-İŞ tarafından engellenmek istendi. 15-16 Haziran olaylarına yol açan mevzuat değişiklikleri bu çerçevede gündeme geldi.

15-16 Haziran olayları, farklı işkollarındaki işçilerin, yasaların kısıtlamalarını aşarak, oy verdikleri siyasal partilerin çizgisine tümüyle ters ve siyasal amaçları öne çıkaran eylemi olması açısından önemlidir. İşçi sınıfımızın bir kesimi bu eylemler sırasında sosyalist siyasal hareketle de ortaklaştı.

2) Bu sürecin temel özelliklerini, kilometre taşlarını nasıl özetleyebiliriz? Temel dinamiklerin var olan sendikal hareketle ilişkisi ne düzeyde idi ya da tersinden sendikaların ya da sendikal hareket içindeki önemli figürlerin bu süreçle ilişkisi ne düzeydeydi?

Y.Koç: 1961 Anayasasının 46. ve 47. maddeleri önemli haklar sağladı. 1963 yılında Bülent Ecevit'in çalışma bakanlığı döneminde çıkarılan 274 sayılı Sendikalar Yasası ve 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Yasası ile Anayasa'da yer alan hakların

kısıtlanarak kullanılması sağlandı. 1964 yılından itibaren kamu kesiminde bağitlanan toplu iş sözleşmeleriyle ücretlerde önemli artışlar sağlandı; diğer alanlarda önemli kazanımlar elde edildi. Sosyalist-komünist hareketin işçi sınıfının bazı kesimlerinde ilişkileri arttı. 1965 seçimlerinde anti-emperyalizmi temel alan TİP, oyların yüzde 3'ünü aldı. TİP'in 1966 Malatya kongresinde programa sosyalizm eklendi. 1967 yılında DİSK kuruldu. 1965-1971 döneminde Devlet Personel Sendikaları Kanunu çerçevesinde memur sendikacılığı gelişti. 1968-1970 döneminde fabrika işgalleri yaygınlaştı. DİSK'in faaliyetini kısıtlamaya yönelik çabalar arttı. 15-16 Haziran olayları sonrasında 4300 dolayında işçi önderi işten çıkarıldı ve kara listeye alındı. Aynı yıl Ekim ayında Çukurova'daki işçi eylemlerinin ardından işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi sessizliğe büründü. Bu dönemde TÜRK-İŞ genellikle sessizdi. DİSK'in yönetimindeki kadro ise TİP'le ilişkili olmakla birlikte, sosyalistlerin sendikalardaki çalışmalarına fazla olanak tanımıyorlardı. Sosyalist-komünist kadroların DİSK ve bağlı sendikalardaki doğrudan etkisi sınırlıydı. 15-16 Haziran olayları da DİSK merkez yönetiminin kararıyla değil, DİSK tabanındaki sosyalist unsurların çabalarıyla başladı. DİSK yönetimi, olaylardan ancak olayların başlaması sonrasında haberdar oldu ve gösterilerin sertleşmesini önlemek için çaba gösterdi.

3) Devrimci gençliğin 15- 16 Haziran'da kritik bir rol üstlendiğini görüyoruz. Sizin "İşçileri sokağa döken" güç, Dev-Genç değildi; ama Dev-Genç'liler hareketin gelişmesinde önemli bir rol oynadılar" şeklinde bir tespitiniz bulunuyor. 15- 16 Haziran ve Dev-Genç ilişkisine dair değerlendirmeniz nedir?

Y.Koç: Bu dönemde sosyalist-komünist hareket ağırlıklı olarak gençlik içinde etkiliydi. Gençliğin en önemli örgütlenmesi de Dev-Genç idi. Dev-Genç'te etkili olan siyasal hareketler bu dönemde işçi sınıfı ile bağlantı kurma çabasındaydı. Sürekli ve kalıcı ilişkiler yok denecek kadar azdı. Ancak bir kez işçi eylemliliği başlayınca, Dev-Genç kadroları bu eylemliliği etkileyebildiler.

4) Bugün gelinen noktada küresel krizin de göz ardı edilemez etkisiyle beraber işten çıkarmaların, örgütsüzlüğün ve güvencesiz çalıştırmanın yaygınlaştırıldığını görüyoruz. Dünyada toplam işgücünün minimum %60'ı (1,8 milyar kişi) kayıt dışına itilmiş durumda ve bu alanda kadınlar çoğunluğu oluşturuyorlar. Türkiye'de kamu emekçilerini de hesaba katacak olursak toplam da ancak 1,5 milyon emekçi sendika üyesi. Yasa dışı bir biçimde çocuk emeği kullanımı hem ülkemizde hem de tüm dünyada giderek yaygınlaşıyor. Dolayısıyla bugün, yapıla gelen sınıf tanımının dışında bırakılan kesimleri de içermeye çalışan ve geleneksel örgütlenme biçimlerinden farklı olarak başka alanları da zorlayan sendikal hareketler ortaya çıktı. Örgütlenme biçimlerine dair sizce bugün üzerine yeniden düşünmemiz gerekenler neler?

Y.Koç: İşçi sınıfı, ana gelir kaynağı işgücü satışı olan insanlardan oluşuyor. Kamu emekçisi olarak nitelendirilen memur ve sözleşmeli personel de, Cumhuriyetin ilk yıllarından beri işçi sınıfının bir parçasıdır. Dönemin koşulları, 1926 yılında kabul edilen Memurin Kanunu aracılığıyla işçi sınıfının en nitelikli ve eğitimli unsurlarının bir işçi aristokrasisine dönüştürülmesini sağlamıştır. Ben bu konularda geleneksel tanımların doğru anlatıldığı taktirde günümüzdeki gelişmeleri açıklamak için yeterli olduğunu düşünüyorum. İşgücünü satarak yaşamını kazananlar işçi sınıfını oluşturur. İşsizler, işgücünü satmak isteyen ve henüz satamayanlardır. Emekli işçiler ve memurlar ise, geçmişte işgücünü satmış olanlardır. Çocuk işçiler de işgüçlerini satıyorlarsa işçi sınıfının parçasıdır.

Sendikacılık hareketi canlıdır. Değişen koşullara göre biçim, yapı ve işleyişleri (genellikle biraz gecikmeli olarak) değişir. Şimdi yine böyle bir dönemden geçiyoruz. İşçi sınıfının örgütlenmesinde dernekler ve siyasal partiler de etkili olabilir. Ancak daha etkili olan

araç, sendikalardır. Sendikaların politikaları ve ittifakları değişebilir; günümüzde de değişmelidir.

5) Krize, öncesinde de Türkiye’de toplumsal yaşamı neoliberal ilkelere göre düzenleyen sosyal güvenlik ve istihdam paketine dair verilen tepkiler ne yazık ki yeterli düzeyde değildi. Yerelde pek çok direniş, grev, iş bırakma hatta bazen fabrika işgalleri gerçekleşse de verilen tepkiler genelde sınırlı kaldı. Türkiye’de mevcut sendikal örgütlülüğü göz önünde bulundurduğumuzda daha kapsayıcı bir sendikal örgütlülüğün ve toplumsal muhalefetin gelişebilmesinin önündeki en önemli engeller nelerdir?

Y.Koç: Mevzuat konusunda bir sorun yok. Anayasanın 90. maddesinde 2004 yılında değişiklik sonrasında Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmeleri doğrudan uygulanırlık kazandı. Diğer bir deyişle, uluslararası sözleşmelerle iç mevzuatımızın çeliştiği durumlarda, iç mevzuat ”YOK” sayılacak ve uluslararası sözleşme doğrudan uygulanacak. Ancak ne yazık ki sendikacılarımızın, sendika hukukçularımızın ve hatta üniversitelerde iş hukuku alanında çalışan öğretim elemanlarının çoğu, bu gelişmeden yeterince haberdar değil.

Sendikalar alanında günümüzün belki en önemli sorunu, yolsuzluklar. Yolsuzluklar hem bazı sendikacıları paranın esiri yapıyor, hem de yolsuzlukları tespit ederek bunları şantaj aracı olarak kullanan kişi ve kuruluşlara bağımlı kılıyor. Sendikaların mali yapılarının şeffaflaştırılması, hırsızlık ve yolsuzluğa bulaşanların ibret-i alem için etkili bir biçimde cezalandırılması gerekli.

Sendikaların daha açık bir anti-empyralist tavır benimsemeleri ve ittifak politikalarında empyralizm karşıtlığını temel almalarının da önemli olduğunu düşünüyorum.